

**PERIPEȚIILE STATUII LUI
LUCIAN BLAGA DIN LANCRĂM:
DIN INIMA CLUJULUI UNIVERSITAR,
LA MARGINEA SATULUI NATAL***

Prof. Nicolae Afrapt

Un alt capitol care dovedește cât de greu a reușit comunitatea Sebeșului să se apropie, să cunoască și mai ales să omagieze viața și opera celui mai de seamă fiu al lor, este cel legat de proiectarea, construirea, așezarea, așa cum se cuvine, a statuii marelui poet și filosof în spațiul local.

Privind în urmă la acei ani, cercetând mai nou arhivele sau amintirile altor martori, cred că a sosit timpul să reconstituim „*drumul greu plin de peripeții*”, făcut de statuia poetului din inima Clujului universitar, până la marginea satului Lancrăm. Este o istorie cărora unora le pare imposibilă, altora că nu merită povestită, iar pentru unii că „*nu e bine să dezgropăm morții*”. Dar cred că „*tăcerea nu ar fi de aur în acest caz*”, mai ales că amplasarea statuii, din punctul meu de vedere, este total greșită; ea merită să stea într-un loc reprezentativ din Lancrăm, dacă se poate, sau în Sebeș, localitatea care, pe bună dreptate, se revendică și ea ca obârșie a creatorului de mare poezie, de piese de teatru și sistem filosofic original. Această idee persistă până în zilele noastre. De exemplu, chiar obștea creștină a bisericii din Lancrăm a început de câțiva ani demersuri în acest sens. Fiindcă, în anumite momente ale istoriei acestei statui, am fost uneori martor sau chiar implicat, și văzând că problema

* Prezentele rânduri fac parte dintr-o lucrare memorialistică, în curs de editare, intitulată *Lungul și greu drum al sebeșenilor și lăncrănjenilor spre descoperirea lui Lucian Blaga*.

nu a fost lămurită întru totul, îndrăznesc să-mi exprim și eu punctul de vedere, deși nu sunt un specialist în domeniu, dar cunosc unele fapte care trebuie scoase la lumină.

Scurt istoric al acestei statui

Istoria statuii lui Lucian Blaga începe în Clujul universitar, localitate care are și ea dreptul de a-l revendica, alături de Lancrăm și Sebeș, pe Lucian Blaga, ca fiu al său, mai ales după moartea sa. În anul 1963, absolveam Liceul din Sebeș și printre marile întrebări cu care porneam spre facultate erau cele legate de viața și opera marelui poet Lucian Blaga. Prezența mea, întâmplătoare, la „*acea înmormântare cu cântec*” de la începutul lui mai 1961 mi-a trezit numai întrebări și niciun răspuns. Lipsa din programa școlară era foarte gravă. Învățasem multe versuri din opera lui A. Toma, Mihai Beniuc, Marcel Breslașu și a altor proletcultiști și nu știam decât foarte puține lucruri despre marele gânditor Lucian Blaga. Încerca uneori, în clasa a XI-a, la orele de literatură contemporană, admirabilul nostru profesor, Valeriu Oros („*cel vinovat*” că ne-a invitat și dus la înmormântare), să ne strecoare versuri, informații despre marele poet. Acestea nu ne lămureau. Din contră, ne creau întrebări.

În primii doi ani de facultate, 1963-1965, nu am prea avut timp să citesc din opera lui Blaga și despre Blaga, mai ales că nu știam, unde să caut. Mă mulțumeam, uneori, cu lectura revistei săptămânale „Tribuna”, unde viața și opera erau abordate mereu din multe unghiuri de vedere. Începutul Facultății de Istorie a fost foarte greu pentru mine: un nou mod de a învăța, cursuri foarte grele, bibliografie foarte multă, dar mai ales exigențele marilor profesori, adevărați monștri sacri din perioada interbelică. Îmi era foarte greu, pentru că ajunseseam într-o lume evoluată academic având „*o cultură precară*”, fără bibliotecă personală, fără studii sistematice. Puținul timp liber îl dăruiam

vizionării unor manifestații sportive, pentru care făcusem pasiune de mic. Colegii de facultate, în marea majoritate, proveneau din același mediu cultural ca și mine.

Am auzit că se discută foarte multă istorie, filosofie, literatură și mai ales despre Lucian Blaga, la Cofetăria „Arizona”, cu numele comunist Cofetăria „Tineretului”, din strada Universității. Era în calea noastră, între sălile de cursuri și seminare, dar nu îndrăzneam să o frecventăm decât rar și ascultam de pe margine ce discutau cei inițiați. Atunci, Cofetăria „Arizona” era frecventată de renumiți tribuniști: Radu Enescu, Alexandru Căprariu, Miron Scorobete, Gheorghe Grigurcu, Ion Rahoveanu și alții care avuseseră onoarea de a-l cunoaște pe poet. Duhul și amintirea lui Blaga pluteau în toate domeniile academice, în cofetării, în localuri etc. Eu nu eram pregătit pentru acest mediu.

Am avut o șansă însă, în familie. În anii studenției mele, trăia și scria poetul Ion Rahoveanu, rudă prin alianță, apreciat și respectat atunci. O altă rudă a mamei mele era avocatul Simion VasIU, care mi-a fost un adevărat părinte în anii studenției. Acesta deținea, din 1961, funcția de contabil șef la Comitetul Regional de Cultură și Artă, numit din 1976, Consiliul Județean de Cultură și Artă, organ de stat care coordona întreaga cultură la nivelul regional și al județului. Cei doi, pentru mine, se completau reciproc: primul făcea cultură ca poet și era șeful secției „Poezie”, de la revista „Tribuna”, membru marcant al filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor; celălalt activa pentru cultură și oamenii de cultură, având un rol important în finanțarea și susținerea fenomenului cultural regional. Ne întâlneam foarte des, mai ales duminica, la meciuri sau la televizor pentru a urmări pe „Știința Cluj”. Uneori, numai noi trei, alteori participau și alți poeți sau scriitori. Aproape toate discuțiile ajungeau și se terminau cu Lucian Blaga. Eu eram un participant pasiv, care asculta și încerca, să învețe câte ceva. Odată le-am povestit despre prezența mea la înmormântarea de la Lancrăm. Maestrul, așa cum i se spunea lui Ion

Rahoveanu, mă asculta foarte atent și încerca să ne explice ce s-a întâmplat de fapt. Știa din auzite, fiindcă nu a putut veni la Lancrăm. Nu au fost create condiții materiale ca scriitorii și poeții clujeni, în număr mare, să însoțească sicriul de la Cluj, la Lancrăm. Pe cei prezenți părea că-i interesa povestea mea. Maestrul m-a îndemnat să povestesc în scris acea întâmplare tristă, „*că va încerca să o bage la Tribuna*”. M-am speriat și am refuzat categoric. Nu mă vedeam în stare să fac acest lucru, iar atunci Maestrul mi-a spus „*să ai grijă să nu uiți povestea asta că este foarte interesantă și sigur mai târziu o vei povesti și altora*”.

În aceste adevărate dezbateri, Maestrul Rahoveanu aducea informații noi și vechi despre valorificarea operei blagiene și insista ca celălalt unchi, Simion Vasiliu, să pună în fața forurilor tutelare diferite proiecte editoriale. Revenea mereu în discuții, mai ales în anii 1964-1966, când a început „*dezghețul, dejisto-ceaușist*”,¹ problema amplasării unei statui sau busturi ale poetului Lucian Blaga pentru a-l eterniza în viața Clujului. Se simțea o mare nevoie, să se demonstreze că lumea a ieșit din tăcere și este capabilă să abordeze, prin curaj, marile probleme culturale. În primul rând, în Cluj era primordială valorificarea operei blagiene. Forurile superioare de partid și stat erau bombardate cu memorii, proiecte din partea membrilor Uniunii Scriitorilor și a Uniunilor Artiștilor Plastici.

În același timp, președinte al Comitetului Județean de Cultură și Artă Cluj, a ajuns Liviu Râurean, un alt om al locurilor noastre, din Laz, de pe Valea Sebeșului. Era absolvent de litere și ziaristică. Într-un entuziasm creator, influențat și de timpul politic, „*dezghețul după deceniul întunecat și blestemat*”, și parcă în dorința de a recupera timpul pierdut, s-a hotărât la nivel de Comitet Regional de Cultură și Artă Cluj, la început, realizarea a două busturi, apoi un bust și două statui ale lui Lucian Blaga: una să fie amplasată în Piața Păcii, în fața Bibliotecii Universitare unde „*a lucrat și creat în ultimii*

ani marele filosof” și una în fața Teatrului Național. Se vorbea tot mai insistent că marele maestru, Romul Ladea, prieten foarte bun al lui Lucian Blaga, socotit de acesta „*cel mai mare sculptor*”, lucrează deja la realizarea unui bust al prietenului său.²

Acest entuziasm cultural nu a durat mult pentru că partidul și brațul său înarmat, Securitatea, nu au fost de acord, au considerat prea mult două statui pentru un om de cultură care nu a aderat la doctrina marxistă. În plus, trebuia făcută o statuie a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, trecut la cele veșnice în martie 1965. Comitetul Central al Partidului Comunist Român hotărâse la sfârșitul lui 1965 să se instaleze, obligatoriu, în Piața Păcii din Cluj o statuie a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej,³ înaltă de 4 metri și una la București. Situația a devenit dificilă: deși organele administrative județene erau înclinate să aprobe cele două statui și s-au comandat, partidul a spus însă: „*NU*”. Se crease o oarecare frică, derută. S-a pus problema: „*Ce-i de făcut?*”. Președintele Comitetului Regional de Cultură Cluj, Liviu Râurean, cel care punea prima semnătură, și Simion VasIU, contabilul șef, care aproba financiar, au găsit soluția. Întrucât se făcea o mare reorganizare administrativ-teritorială în anii 1967-1968, trecându-se de la vechea formă de inspirație sovietică (regiuni și raioane), la județe, iar din fosta Regiune Cluj trecea o zonă întinsă, Aiud și Valea Arieșului, la noul județ Alba, și se permitea în cadrul acestor schimburi transferarea unor bunuri culturale la noile județe, au hotărât „*să transfere una dintre cele 2 statui la Sebeș-Lancrăm, că acolo îi e locul*”.

Problema era dificilă, deoarece Centrul Regional Deva-Hunedoara nu era interesat de statuia lui Lucian Blaga, fiindcă regiunea era o regiune minieră, iar noul județ Alba încă nu se formase. Atunci s-a hotărât începerea unei corespondențe „neoficiale” între conducătorii din Cluj și Casa de Cultură din Sebeș. În această corespondență am fost implicat și eu. Am fost trimis cu o scrisoare către consăteanul nostru, Gheorghe Maniu, numit de câțiva ani

director al Casei de Cultură din Sebeș și care se cunoștea cu cei din Cluj. Eu am fost plin de mândrie de sarcina dată, dar și de faptul că puteam veni acasă, învoit de la facultate două zile.

După două săptămâni am fost trimis, din nou, după răspuns. La înmânarea scrisorii de răspuns, Gheorghe Maniu mi-a spus că este de acord și încântat, dar nu pe aceeași poziție se situează „*cei de la primărie și partid, că va încerca să-i convingă*”.

Timpul curgea mai departe...

Ce spun arhivele?

Aceste „povești interesante” s-au dorit și se doresc și acum acoperite cu dovezi, dacă se poate scrise, oficiale și neoficiale. Din păcate declarațiile martorilor lipsesc, fiindcă toți cei implicați atunci au dispărut dincolo de Styx. Deși evenimentele fac parte din istoria recentă, lipsa de interes a autorităților comuniste și postcomuniste față de arhivele oficiale (fiindcă se desființa proprietatea, fiindcă statul încerca să controleze viața cetățenilor și a întregii societăți), schimbările mari din anii 1968 și mai ales din 1989 și după, au bulversat fondurile arhivistice locale.

Astfel, din Sebeș, unele arhive sunt duse la Serviciul Județean Alba al Arhivelor Naționale, unde din lipsă de personal nu au putut fi puse la dispoziția cercetătorilor: este vorba despre arhiva Casei de Cultură Sebeș, ulterior Centrul Cultural „Lucian Blaga” Sebeș, a Primăriei și Consiliului Popular, ulterior Municipiul Sebeș. În plus, Primăria Sebeșului se află de 2 ani într-un proces de renovare, de aceea arhiva a fost mutată într-un local provizoriu cu acces imposibil la documentele căutate de noi. Atunci am căutat și am avut norocul de a găsi câțiva martori care au încă amintiri vii și interesante. De asemenea, la unele evenimente, am fost chiar eu martor, iar memoria nu m-a părăsit încă.

Mai bine stau lucrurile la Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale, unde am găsit fondul Comitetul Regional (Județean) de Cultură și Artă. Acolo, am putut descoperi începuturile statuii lui Lucian Blaga. În anul 1962, s-a înființat în fiecare regiune administrativă un Comitet Regional pentru Cultură și Artă (prescurtat Comitetul pentru Cultură și Artă), care avea datoria de a coordona întreaga activitate cultural-artistică în regiunea, devenită județ mai târziu, direct sau indirect, prin comitetele raionale de cultură și artă din județul respectiv. Comitetul de Cultură și Artă era subordonat, administrativ și financiar Sfatului Popular Regional, iar profesional Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă cu sediul la București, și toate se subordonau oficial Partidului Comunist Român și, în ascuns, nu se vedea, dar se simțea din lectura documentelor, organelor de securitate.

De la începutul anilor 1965, aproape în toate materialele elaborate se fac plângeri „*că la nivelul orașului Cluj și mai ales în județ, arta statuară românească este foarte slab reprezentată în comparație cu cea maghiară*”. Se fac programe pentru realizarea galeriei unor personalități culturale și amplasarea lor în parcurile publice: busturi ale lui Ady Endre, George Enescu, Lucian Blaga, Gaal Gabor, Astlosz István, Emil Isac etc.⁴ Despre necesitatea unor opere statuare, mai ales a unor statui sau busturi, amintesc mereu în operele lor și scriitorii Bazil Gruia și Gheorghe Pavelescu, doi apropiați ai filosofului.

Încă din anul 1959, se discuta în cercurile regionale de cultură, ca dovadă a marelui respect, că renumitul sculptor Romul Ladea lucrează la un bust din ghips cu înălțimea de 1,10 m.⁵ al lui Lucian Blaga. Ulterior, documentele amintesc mereu că Romul Ladea lucrează la 2 busturi ale lui Lucian Blaga pentru Cluj. Din cauza birocrăției, a dezinteresului organelor de partid, a lipsei de fonduri, de aprobări, ori a locului unde să fie amplasate, problema celor două busturi durează până în anul 1968 când, sunt amplasate unul la Muzeul

de Artă din Cluj și unul identic la Sebeș, în fața Centrului Cultural „Lucian Blaga”. Busturile au dimensiunea 1,2 m fiecare și au costat 20.000 lei împreună.⁶

Mai greu a decurs situația cu statuia lui Lucian Blaga, deși autorul ei s-a luptat mult pentru a fi aprobată și amplasată. În lucrarea sa *Blaga inedit*, la paginile 140-143, Bazil Gruia prezintă această frumoasă prietenie dintre Lucian Blaga și Romul Ladea și dorința lui de a-l așeza pe marele poet-filosof în eternitate. Este de subliniat că, într-o galerie a scriitorilor importanți din Cluj-Napoca, dominată de scriitori comuniști, numele lui Lucian Blaga apare doar la doi ani de la moartea sa.

În acest elan creator și evocator, Comitetul Județean de Cultură Cluj, a hotărât și a comandat două statui ale lui Lucian Blaga. Până la urmă, prin diligențe și diplomație, această inițiativă importantă a fost aprobată atât la Sebeș, cât și la nivel central.

În 18 iunie 1968, este trimisă de Comitetul Județean de Cultură Cluj, către Comitetul Județean de Cultură și Artă Alba, o adresă în două exemplare care prevede următoarele: „[...] în legătură cu procesul verbal de avizare 160/1968, privind lucrarea de artă monumentală Lucian Blaga, machetă intermediară: autor sculptor Romul Ladea, un exemplar va fi pus la Banca de Investiții Alba și un exemplar păstrat la Comitetul de Cultură Alba”. Un exemplar a fost înaintat Comitetului de Cultură și Artă București, Direcția Artelor Plastice București. Această adresă oficială este importantă deoarece justifică existența celor două statui și destinația lor, una pentru Cluj și una pentru Sebeș. Se specifică totodată că este înștiințat și organul central pentru aprobare.⁷ Documentul prevedea, în continuare, următoarele: „[...] în conformitate cu H. C. M. număr 1003/1963-vă rugăm să întocmiți de urgență studiul privind amplasarea și să-l înaintați la CSCA (Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă) pentru viză și aprobare. Un exemplar va fi adresat CSCA

pentru aprobarea amplasamentului”. Documentul este semnat Liviu Râurean și Vasiliu Simion. Tot în aceeași zi este trimis de la Cluj, către Direcția de Arte Plastice CSCA București, un exemplar de aprobare a monumentului lui Lucian Blaga realizat de Romul Ladea. Deci, se stabilește, la nivel de foruri, ca una din statui să revină orașului Cluj, iar cealaltă orașului Sebeș.

Romul Ladea și Lucian Blaga au fost și sunt două nume mari ale culturii românești, primul în sculptură, celălalt în creație literară și filosofie. Cei doi s-au cunoscut, s-au împrietenit, s-au respectat și s-au completat într-un mod fericit. Aceste relații, atât de profunde, vor sta la baza realizării statuii. Gheorghe Pavelescu afirmă că între sculptorul Romul Ladea și Lucian Blaga s-a încheiat o prietenie care a durat peste patru decenii.⁸

După anul 1965, se observă că în proiectele de program apar mai des pomenite și numele lui Lucian Blaga, alături de numele altor personalități, mai ales din istoria națională: Avram Iancu, Școala Ardeleană, Horea, Cloșca și Crișan, Baba Novac și multe altele.

Treptat, fondurile se deschid. Vorbind de Cluj, începând din anul 1972, putem urmări drumul statuii ecvestre a lui Mihai Viteazu, când s-a prevăzut o sumă imensă pentru acele timpuri: 1 milion de lei, din cei 5.518.000 din cât costa.⁹ De altfel, statuia ecvestră a lui Mihai Viteazu se dorea o replică pe măsură statuii lui Matia Corvinul, amplasată în altă piață clujeană. Ea trebuia amplasată în „Piața Românească” și reprezintă nu numai o operă de cinste a sculptorului Marius Butunoiu, ci și a întregii sculpturi contemporane.

Într-un raport privind stadiul execuției unor lucrări de artă din județul Cluj, datat 24 iulie 1970, se preciza că statuia lui Lucian Blaga, opera lui Romul Ladea, era terminată la București, unde a fost turnată, urmând să se transfere la Cluj. La rândul său, Comitetul Județean de Cultură și Artă hotărâ să o transfere municipiului, prețul ei fiind de 104.000 lei.¹⁰ Este de presupus că

în același timp și în același loc s-a terminat și statuia care urma să fie trimisă la Sebeș.

Peripețiile statuii lui Lucian Blaga în orașul Cluj

Inițial, s-a vrut ca statuia să fie amplasată într-o zonă centrală a orașului, în mijlocul Pieței Păcii, în fața Bibliotecii Centrale Universitare și a Casei de Cultură a Studenților. A intervenit, însă, hotărârea partidului, ca în acel loc să se amplaseze statuia lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Ulterior, la 15 aprilie 1968, Comitetul de Cultură și Artă Cluj cerea aprobarea pentru amplasarea statuii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, înaltă de 4 m., opera sculptorului Artur Vetro, în mijlocul Pieței Păcii, iar a lui Lucian Blaga în aceeași piață, dar în spațiul dintre Casa de Cultură a Studenților și Bulevardul Republicii.¹¹

Evoluția regimului politic al lui Nicolae Ceaușescu, care își consolidase poziția politică în 1968, prin „*dărâmarea politică*” a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, și înlăturarea lui Alexandru Drăghici, Gheorghe Apostol și Chivu Stoica, îi permit noului conducător să nu mai susțină așezarea statuii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej la Cluj. La 6 mai 1968, Comitetul de Cultură și Artă Cluj anunță pe Artur Vetro că i se restituie dosarul cu privire la monumentul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej (este primul semn că se renunță la susținerea statuii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej). În momentul renunțării la acest proiect, statuia lui Lucian Blaga, după Gheorghe Pavelescu, a fost așezată pe soclul statuii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Gheorghe Pavelescu afirmă că „[...] *profesorul universitar, Nicolae Mărgineanu, îmi declara prin 1970: Tot este cuminte poporul Român. A știut pe cine să așeze pe soclu*”.¹² Statuia a rămas, pentru foarte scurt timp, în centrul orașului, în Piața Păcii. Luptelor intestine din interiorul Partidului Comunist Român, transferate până la nivelul județean sau orășenesc, îi cade victimă și statuia lui Lucian Blaga, așezată în Parcul Central

spre a fi admirată numai de pensionari și tineri amorezați. Era o mare greșeală care trebuia reparată și atunci se caută revenirea la proiectul inițial: așezarea ei în fața Teatrului Național. Între timp, aici fusese așezată statuia lui Mihai Eminescu, poetul național.

La 17 februarie 1969, statuia lui Mihai Eminescu, autor Maitec, era gata în ghips, astfel că se propune și se solicită organelor locale amplasarea ei în fața Teatrului Național. Autorul nu este de acord cu locul de amplasare. Până la urmă, statuia este terminată și amplasată în acest loc, dar nu în poziție centrală, ci lateral stânga.¹³

Gheorghe Pavelescu afirmă că „[...] într-o convorbire, academicianul Ștefan Pascu a relatat că directorul Teatrului Național din Cluj a propus ca statuia lui Mihai Eminescu să fie mutată în mijlocul fațadei, iar Ștefan Pascu i-a răspuns <<Mai las-o, să vedem!>>”.¹⁴ Astfel, nu după mult timp, statuia lui Lucian Blaga, opera lui Romul Ladea, a fost așezată în fața Teatrului Național, locul dorit de atâția oameni de cultură și de atâția ani.

În anul 1968, am terminat facultatea și am revenit în zona natală ca profesor de istorie și geografie, la Școala Generală Loman (1968-1974) și Școala Generală Căpâlna (1974-1979). Trăind sub amintirea puternică a anilor de facultate, reveneam mereu la Cluj și-l întrebam pe unchiul meu, Simion Vasiu: „Ce ați mai făcut cu statuia lui Lucian Blaga?”. Răspunsurile erau nesigure: „Noi, cei de la Consiliul Județean (este vorba de Consiliul Județean de Educație și Cultură Socialistă din 1976, n. a.), nu avem nicio putere. Unii susțin un loc de amplasare, alții alt loc, se ceartă mulți între ei, instituțiile între ele”. După câțiva ani, plin de satisfacție, mi-a mărturisit: „Am reușit, în sfârșit, să o așezăm unde merită și îi e locul”.

Statuia soră, repartizată la Sebeș, a avut un drum mai anevoios, mai greu, mai umilitor ca să ajungă până la urmă la Lanocrăm, la marginea satului. Considerăm că nici în acest moment nu are locul meritat.

Aducerea și amplasarea statuii lui Lucian Blaga la Lancrămul natal, la marginea satului

Așa cum arată Gheorghe Pavelescu, prima dată se preconiza ca statuia destinată Sebeșului sau Lancrămului să fie amplasată în parcul nu demult amenajat, în locul Pieței Mici, acolo unde Lucian Blaga studiasse clasele primare I-IV, la fostul Gimnaziu Evanghelic, ajuns între timp Școala Medie Mixtă de 11 clase. Același bun cunoscător, Gheorghe Pavelescu, afirmă că „[...] nimeni nu a avut curajul să facă acest lucru”.¹⁵ Afirmăm noi: „nimeni nu a încercat această variantă”.

Mai era un impediment mare și obiectiv în legătură cu amplasarea statuii lui Lucian Blaga în acel loc, deoarece numai cu câțiva ani înainte, în primăvara lui 1960, se așezase bustul lui Mihai Eminescu, operă a sculptoriței locale, Doina Eugenia Lie. Sigur, după cum era cunoscut, recunoscut și apreciat Lucian Blaga atunci, nu s-ar fi obținut aprobarea înlocuirii bustului lui Mihai Eminescu, cu statuia monumentală a lui Lucian Blaga. De fapt, nu venise nici timpul politic. Va mai trece o vreme și va mai curge apă pe râul Sebeș.

Eu, prima dată, am luat cunoștință de statuia lui Lucian Blaga, ajunsă la Sebeș, în anul școlar 1972-1973. Veneam la întâlnirile lunare ale profesorilor de istorie care, de obicei, se țineau în noua clădire a liceului din strada Călugăreni, număr 41. Într-o discuție particulară cu mai mulți colegi, profesorul de istorie de la liceul gazdă, Corneliu Codreanu, un coleg mai slobod la gură, ni se adresează câtorva dintre noi: „*Ce părere aveți de faptul că statuia lui Lucian Blaga, în loc să fie așezată pe un soclu în oraș, stă aruncată la noi, în curtea liceului, după cușca portarului?*” (cabina portarului de la intrare n. a.). Am rămas cu toții blocați. Ne întrebam cum e posibil? Cine și când a pus-o în acel loc? De ce nu o așează în centru, dacă au făcut-o?

Colegul Corneliu Codreanu dădea din umeri. Mai mult, ne-a spus: „*Stați că aicea, totuși e într-o instituție de învățământ, dar a fost plimbată prin cine știe ce locuri. Se vorbește că a stat și în curte la I. R. T. A.*”. La plecare, la terminarea activității, ne-am dus să vedem și noi „*această măreață grijă față de poetul despre care aflam tot mai multe lucruri*”. Într-adevăr, zăcea aruncată, după cabina portarului, neprotejată de nimic, înconjurată de iarbă și bălării în jurul ei. Ulterior, când am revenit, cercetam același loc și o revedeam mereu.

Anunțând la Cluj acest fapt, răspunsul a fost simplu: „*Nu ne băgăm! Nu mai e treaba noastră. Aici e chestie de partid și de stat, autorități cu puteri mai mari*”. Considerând că problema Lucian Blaga mă depășește, nu am îndrăznit să fac nicio cercetare. Din timp în timp, mai auzeam vorbindu-se prin oraș că statuia lui Lucian Blaga „*a stat un timp aruncată în noroi în curte la I. R. T. A.*”.

În urmă cu vreo doi ani, văzând cât de indiferenți și de departe suntem în cunoașterea, respectarea și aprecierea operei lui Lucian Blaga, am hotărât să cercetez drumul acestei statui, despre care am aflat printre primii. În toate arhivele liceului, alte arhive școlare, locale și județene, nu am găsit nimic pomenit în legătură cu această statuie. Așa cum arătam în capitolul anterior, m-am bucurat când am văzut că, încă din 1957, profesorul meu de română, Valeriu Oros, încercase să atribuie numele Lucian Blaga liceului în care am studiat. Văzând că nu găsesc urme scrise, am început să caut martorii acestui trecut imediat și greu încercat.

Statuia mare de bronz, ca și cea de la Cluj, a fost turnată la București, la Fondul Plastic, dar și-a urmat un drum propriu. La cererea Casei de Cultură, a directorului Gheorghe Maniu, I. M. T. F. Sebeș a trimis un autocamion după ea la București. A fost adusă în oraș, dar autoritățile potrivnice de atunci, mai ales cele de partid și de stat, nu au ajuns la o înțelegere în legătură cu amplasarea ei, fiindcă nu primiseră avizele. Atunci s-a recurs la una dintre cele

mai nefericite soluții. A fost dată jos în curtea firmei gazdă a autocamionului, care oferise mijlocul de transport, și abandonată acolo, într-o totală lipsă de respect și indiferență, lângă un gard care despărțea curtea I. R. T. A., de curtea I. M. T. F. și, mai grav, lângă o stație de carburanți unde lipsea betonul și era un noroi îmbibat cu benzină și motorină: „După ce m-am angajat la I. M. T. F., ne-am pomenit cu o statuie mare de bronz, aruncată jos, neprotejată în niciun fel, cu fața în sus, lângă gardul vecinilor cu I. R. T. A., aproape de o pompă de benzină. Era un noroi mare acolo, îmbibat cu benzină și motorină. În scurt timp a fost acoperită în parte cu mult noroi. Oamenii noștri priveau cu teamă la ea, încercau să nu o distrugă. Veneau însă șoferi străini, care făceau glume proaste pe seama ei și alte lucruri greu de reprodus. A stat câteva luni acolo și toți voiam să fie dusă. Ne era teamă, să nu se distrugă și să ne tragă pe noi la răspundere”.¹⁶

La întrebarea mea, legată de acest episod, tehnicianul pensionar, Nicolae Țăranu, mi-a relatat, la 1 martie 2020, că: „Era aruncată în curtea noastră într-o zonă noroioasă, de aceea uneori unii șoferi o mai spălau cu furtunul de apă”.

Profesoara Eugenia Munteanu, bună cunosătoare a operei lui Lucian Blaga își amintește că: „Soțul meu, Nănuț Munteanu (este vorba de inginerul Traian Munteanu, n. a.), se angajase de curând la I. M. T. F., când a apărut această problemă a statuii lui Lucian Blaga. Îmi aduc aminte că se vorbeau multe lucruri despre statuia așezată în acel loc neprielnic în curtea întreprinderii. Multe fapte și vorbe nelalocul lor se vorbeau ca între șoferi. Se temea mult să nu se întâmple ceva fiindcă știi cum sunt șoferii... socotea toată lumea că statuia lui Lucian Blaga e o povară. După un timp, mi-a mărturisit ușurat că a fost luată de la ei din curtea întreprinderii și dusă în altă parte”.¹⁷

Nici acești martori, nici alții, nici autorități, nici profesori sau elevi n-au vrut să caute, să vadă statuia. Era pur și simplu abandonată într-o indiferență

totală. N-au fost văzuți „*elevi să sară gardul*” așa cum afirma o profesoară din Sibiu aflată în excursie prin Sebeș.¹⁸

La cererile repetate ale conducerii întreprinderii, după câteva luni, statuia a fost luată din acel loc și mutată într-o curte pe strada Pieții, numărul 4 A, apoi abandonată și neprotejată sub un nuc. În plus, era bine păzită deoarece aici locuia comandantul Miliției Sebeș, Simion Pantiloiu. „*Ne-am pomenit într-o seară cu un camion în curte. Nu am fost întrebați. Câțiva lucrători de la Primărie au dat jos o statuie mare. Ne-au avertizat: Să nu spuneiți la nimeni că-i aici, aveți grijă de ea ca de ochii din cap! Ne era tare frică*”.¹⁹

Indiferenți, fără să cunoască ce reprezintă acea statuie, copiii se jucau în jurul ei: „*Eram prieten cu fostul profesor Gigi Pantiloiu. Aveam 14-15 ani și în curte era un loc prielnic de joacă cu ziduri ale cetății, cu un nuc și, în plus, apăruse și o statuie, a lui Lucian Blaga. Găseam multe locuri să ne ascundem pentru jocurile noastre*”.²⁰

După câteva luni a fost luată și de aici, mutată și abandonată într-un loc „*mai ferit și potrivit*”, în grădina Muzeului Municipal: „*În 1970, după terminarea facultății și a stagiului militar, am venit la Sebeș, ca muzeograf. Printre alte surprize întâlnite aici, am găsit și statuia lui Lucian Blaga, abandonată în grădina muzeului. Nu-i avea nimeni nicio grijă, nu se manifesta niciun interes. Am stat un an de zile și apoi am plecat la Alba-Iulia, statuia a rămas tot acolo*”.²¹

În anul 1972, s-a inaugurat noua clădire a liceului din oraș, în strada Călugăreni, numărul 41. Forurile conducătoare ale orașului au hotărât în acel moment că, aici la liceu, în dosul cabinei portarului, care trebuia să o păzească, este locul potrivit și au așezat-o acolo. Aici a rămas până la 14 iunie 1975. Despre atitudinea autorităților comuniste, vis-a-vis de cele două statui ale marelui Lucian Blaga, criticul literar Edgar Papu declara, în anul 1982, că:

„[...] Noi am trecut prin momente de eclipsă a culturii noastre, de curând Blaga a fost ignorat, iar statuia lui a trebuit să fie ascunsă”.²²

Firește, mi-am pus de multe ori întrebarea: „De ce atâtea amânări cu această statuie?”. Răspunsurile oficiale erau simple, lipseau vizele, lipseau aprobările, nu era momentul. În fapt însă, organele de partid locale nu puteau face nimic fără aprobarea celor centrale, care socoteau că încă nu este timpul potrivit ca Lucian Blaga să fie abordat, cunoscut și apreciat de iubitorii de literatură și filosofie. Că trebuie făcuți pași mărunți, că trebuiau apreciate și laudate alte figuri ale „panteonului românesc”. Suntem „în celebrul cincinal, 4 ani și jumătate, 1971-1975”. Grija aparatului de partid și de stat, de sus și până jos, era concentrată la „mobilizarea oamenilor muncii, la eforturi deosebite, pline de abnegație, pentru partid și conducătorul iubit”. Statuia poetului Lucian Blaga era pentru ei o chestiune minoră.

Amplasarea și dezvelirea statuii Lucian Blaga (14 iunie 1975)

Din aceleași considerente, s-a renunțat la amplasarea statuii în orașul Sebeș. Au lipsit oamenii de curaj care să susțină acest lucru. Nu se luau în considerare originile și legăturile bogate ale poetului nostru cu orașul Sebeș. Problema amplasării statuii în Lancrăm nu era ușoară. Lancrămul, din anul 1968, localitate aparținătoare orașului Sebeș, nu avea un spațiu corespunzător pentru o statuie monumentală. Casa natală, aflată în proprietatea unui cetățean străin, în urma a două vânzări, nu corespundea scopului. Lipsea și o piață cât de cât mare pentru a putea fi așezată în mijlocul ei. Convenea acest lucru organelor de avizare spre a hotărî amplasarea ei într-un loc viran la marginea satului, lângă cimitirul nou. Pentru a explica această marginalizare, s-a găsit atunci scuza că „este lângă șoseaua națională care duce la Cluj-Napoca, o altă localitate iubită de Lucian Blaga”.

Improvizația și marginalizarea și-au făcut simțită prezența și din alte puncte de vedere. Cu două-trei zile înainte, două-trei clase de liceu au fost aduse să taie bălăriile, urzicile, să niveleze locul. S-a așezat puțin pietriș și griblură. Deci, s-a încercat umanizarea locului. S-a improvizat o fundație modestă, unde s-a așezat soclul și statuia. Totul în grabă, fără o preocupare deosebită.

Era sâmbătă, 14 iunie 1975, după-masă, și prezenți circa 100 de oameni, lăncrânjeni cei mai mulți, în port național, dar și sebeșeni, mai ales profesori de limba și literatura română. Pe latura spre Râpile Roșii, participau și câțiva elevi din clasele I-IV de la școala din localitate, cu cravate de pionieri și în port național, însoțiți de învățătoarea Aurelia Zeicu, de la școala din sat. Alături, un grup de 9-10 eleve de liceu, îmbrăcate frumos în fuste bleumarin și bluze albe. În jur se agitau profesorii îndrumători Ioan și Rodica Străulea.

Adunarea a fost deschisă de învățătorul Gheorghe Maniu, directorul Casei de Cultură din Sebeș și membru în Comitetul Orașenesc al Partidului Comunist Român, singura oficialitate prezentă din partea orașului. I s-a dat cuvântul singurului reprezentant al conducerii județului, învățătorul Nicolae Ciobotă, un vechi activist cultural, președintele Comitetului Județean pentru Cultură și Artă, membru în biroul județean al Partidului Comunist Român. Am ascultat unul dintre cele mai penibile discursuri comuniste și recunosc că am auzit multe și chiar am ținut asemenea discursuri. Penibilul, nepotrivitul discurs cu momentul aniversar, sigur însă impus de discursul oficial, m-a urmărit și mă urmărește și acum. La început, doi-trei fraze: *„Dezvelim astăzi statuia unui mare poet al poporului nostru... acest lucru arată grija partidului nostru, a conducătorului iubit... a întregului popor... față de cultura patriei”*; *„Acest fapt înălțător are loc în momentele cele mai mărețe ale patriei noastre, când sub conducerea celui mai iubit conducător... al Partidului Comunist Român... și urmând exemplul său, am încheiat cu cele mai strălucite succese cincinalul*

înainte de termen... Poporul nostru raportează mărețe realizări pe plan național... industrie... agricultură... cultură... Rezultate mărețe a obținut și tânărul județ Alba sub conducerea lui... în industrie... în agricultură... în cultură". În limbajul timpului de atunci, ni s-au prezentat rezultatele mărețe obținute de orașul Sebeș și inclusiv de C. A. P.-ul din Lancrăm în toate domeniile. Mai mult, ni s-a amintit ce perspective mărețe are România, în lumina Congresului al XI-lea. Lipseau reprezentanții familiei Blaga, ai uniunilor de creație, lipseau oamenii din afara orașului, iubitori de Blaga, în schimb eram bombardați de național comunism și ceaușism. A urmat un scurt program artistic. Trei, patru pionieri au recitat poezii închinată conducătorului iubit, partidului și comunismului. În încheiere, grupul de eleve de la liceul din oraș, grațioase cu vocile lor tinere, bine pregătite de profesorii lor, ne-au prezentat un montaj de versuri din lirica blagiană, salvând puțin penibilul creat.

Pentru început, statuia nu a devenit un reper. Puțini călători, cunoscători, se opreau să așeze o floare, să se reculeagă. Uneori veneau și copiii de la școală. Din anul 1981, de când a început Festivalul Național „Lucian Blaga”, statuia a căpătat o importanță cultural-educativă tot mai mare. An de an, aici se organizau și se organizează diferite acțiuni cu un conținut tot mai bogat. Statuia a devenit un punct obligatoriu în festival. S-au mai reparat din greșelile de început; de exemplu, în anul 1998, vechiul spațiu, fundația și soclul au fost reamenajate, dând impresia adevărată de monumentalitate. Dar a mai rămas o mare problemă: locul unde este amplasată, la marginea satului. De aceea, naște încă discuții, se fac propuneri, se caută soluții. În următoarele rânduri ne vom pronunța și noi asupra acestui lucru.

Statuia lui Lucian Blaga din Lancrăm. Probleme, dezbateri, soluții

Reper important în peisajul cultural al Sebeșului și Lancrămului natal, statuia lui Lucian Blaga naște și acum probleme și dezbateri. Cea mai importantă problemă este locul nerepresentativ, marginal, unde este așezată. Acest loc este departe de prestigiul celui pe care îl reprezintă statuia, dar și al autorului ei, marele sculptor Romul Ladea. Este așezată într-un loc unde au hotărât autoritățile comuniste, în plin regim neo-stalinist. Atât au înțeles ele că merită marele fiu al satului Lancrăm, sau altfel spus: *„atât a reușit generația de atunci să smulgă unor politrucii și culturnici care nu i-au cunoscut opera, marea valoare, moralitatea și verticalitatea”*.

În noile condiții de astăzi, la nivel local, s-a născut o adevărată dezbatere cu privire la reamplasarea statuii într-un loc mai reprezentativ, mai demn. Subliniem că obștea Bisericii Ortodoxe din sat a rezervat de mult timp un loc în cimitir, unde să fie așezată statuia. Aceeași comunitate creștină sătească s-a pronunțat hotărât în cadru democratic, întocmind un memoriu ce cuprinde 410 semnături, un adevărat referendum, datat la 21 aprilie 2016, și semnat de preotul paroh Dacian Gane, adresat Primăriei și Consiliului Local al Municipiului Sebeș în care se precizează:²³

1) Încă de la amplasarea statuii, în anul 1983 (greșită data, fiindcă s-a făcut la 14 iunie 1975, n. a.), *„mulți oameni din sat și vizitatori au detestat acest lucru, deoarece statuia se află la o distanță mare de mormântul poetului, de casa memorială și de localitate”*.²⁴

2) Propunem amplasarea statuii poetului Lucian Blaga în curtea bisericii, lângă Monumentul Eroilor, care va oferi o vizibilitate mai mare și ar simplifica organizarea unor acțiuni omagiale.²⁵

3) Demersul era aprobat și de doamna Dorli Blaga, executoarea testamentară a marelui poet și filosof, care se exprima astfel: *„În sfârșit se va*

*corecta o mare eroare provocată de un regim politic ostil și de tristă amintire”.*²⁶

Și noi suntem întru totul de acord cu punctele 1-3 exprimate de petiționarii lăncrăneni. Exprimăm, însă, în legătură cu punctul 2, unele obiecții, păreri și soluții noi:

1) Opera de mare reușită a marelui sculptor Romul Ladea, operă monumentală, impunătoare, presupune amplasarea ei neapărat într-o piață, într-un for public. Lăncrăm, așezare rurală, formată și dezvoltată în două etape istorice: Ulița Veche și Ulița Nouă, așezate paralel, pe niveluri diferite, nu posedă o astfel de piață.

2) Tradiția arhitectonică exclude amplasarea unor statui mari în cimitire, lângă alte monumente sau chiar lângă gardul de la drum, în cazul de față.

3) Și eu am transmis familiei, distinsei doamne Dorli Blaga și nepoților, direct sau prin intermediul unor universitari clujeni, acest punct de vedere și a fost apreciat ca o soluție foarte bună.

4) Criza de spațiu, de expunere, o recunosc de altfel și lăncrănenii deoarece, după cum mi-au mărturisit într-o întâlnire, aveau o idee năstrușnică: să se construiască un rond (sens giratoriu) în șosea, în mijlocul satului și acolo să fie așezată statuia. Le-am spus că ar fi de tot râsul.

Soluția noastră este: schimbarea locului de amplasare a celor două opere, statuia și bustul aflat în Sebeș, în fața Centrului Cultural „Lucian Blaga” Sebeș. Deci, demontarea lor și statuia să fie adusă la Sebeș și amplasată în fața centrului cultural, iar bustul lui Lucian Blaga de dimensiuni mai mici să fie așezat în curtea bisericii. Subliniem cu tărie și sinceritate că aceste păreri și soluții ale noastre nu urmăresc să lezeze în niciun fel mândria și legătura sufletească a lăncrănenilor cu marele fiu al satului lor. Nu le răpește niciun drept, dimpotrivă cele două opere vor putea fi valorificate mai mult. Propunerile noastre nu au nimic comun cu relația administrativ-politică de

astăzi a Lancrămului, ca localitate aparținătoare a Municipiului Sebeș. În plus, credem și susținem că Lucian Blaga este tot atât de mult și fiu al Sebeșului și Sebeșul are drept să-l revendice pe marele poet:

1) După prima clasă primară absolvită în sat, Lucian Blaga a continuat clasele primare la Sebeș, la Gimnaziul Evanghelic Săsesc.

2) În anul 1909, după moartea tatălui, preotul Isidor Blaga, familia s-a mutat la Sebeș, unde a locuit în adolescență și în perioada studiilor universitare, unde și-a petrecut clipe frumoase, dovadă rândurile din *Hronicul și cântecul vârstelor* și *Luntrea lui Caron*.

3) Aici, la Sebeș, a trăit și cea mai mare sărbătoare a lui și a poporului român, la 1 Decembrie 1918, când s-a format, cum a spus un copil, „România dodoloață”.

4) Legătura de suflet cu Sebeșul a fost stabilită și prin mama sa, Ana, soția preotului Isidor Blaga, născută în Sebeș, în marea familie de preoți protopopi și episcopi Moga, care au avut un mare rol în viața culturală și bisericească a întregii lumi ortodoxe din Ardeal.

Ana Moga, 1859 (Sebeș)-1933(Sibiu)

Zaharia Moga, protopop la Sebeș, 1829-17.XI.1878

Avram, protopop la Sebeș, 1808-1851

(fratele episcopului Vasile Moga)

5) Zeci de pagini din *Hronicul și cântecul vârstelor* și din *Luntrea lui Caron* descriu, emoționant, legăturile sufletești ale marelui poet cu cetatea Sebeșului.

Am exprimat aceste puncte de vedere din cea mai sinceră pornire sufletească, în calitate de fost profesor de liceu, atât al sebeșenilor, cât și al lăncrăjenilor, în speranța că se va rezolva și această problemă. Sper că se va găsi un limbaj adecvat, bazat pe adevăr și într-un dialog sincer, bazat pe argumente. Sper să judecăm bine, să nu mai facem una „nefăcută”, ca în cazul „sălii de sport”, după aceea să nu mai știm cum să scăpăm de ea. Sper ca forurile locale să antreneze specialiști din marile centre universitare pentru a lămuri această chestiune.

Așezarea statuii lui Lucian Blaga în fața Centrului Cultural „Lucian Blaga” Sebeș îndeplinește toate cerințele arhitectonice, i-ar da valoare și ar repara toate greșelile făcute anterior. Așezarea bustului în cimitirul din Lăncrăm ar fi o recompensă „pentru suferința lăncrăjenilor”. Cu respectul față de adevăr și valoare, cu cinste, demnitate, cele două comunități, conduse de forurile locale, pot rezolva și această situație.

NOTE ȘI BIBLIOGRAFIE:

¹ Termenul vine de la cei doi lideri comuniști Gheorghe Gheorghiu-Dej și Nicolae Ceaușescu.

² Vezi Gheorghe Pavelescu, *Lucian Blaga. Evocări și interpretări*, Alba-Iulia, Editura Altip, 2008, p. 160.

³ *Ibidem*.

⁴ Serviciul Județean Cluj al Arhivelor Naționale, *Fond Comitetul Județean pentru Cultură și Artă*, dosar 9/1966-1970, volum 3, privind corespondența, f. 109 (în continuare S. J. C. A. N.).

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, f. 162.

⁸ Vezi Gheorghe Pavelescu, *Lucian Blaga. Evocări și interpretări*, p. 160.

⁹ *Ibidem*, p. 120.

¹⁰ S. J. C. A. N., *dosar 9670*, f. 120.

¹¹ *Ibidem*, *dosar 30/1968*, volum 4, f. 18; *dosar 9/1966-1971*, f. 126-132.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, f. 162.

¹⁴ Gheorghe Pavelescu, *Lucian Blaga. Evocări și interpretări*, p. 161.

¹⁵ *Ibidem*, p. 160.

¹⁶ Relatare Romulus (Romi) Muntean, 30.01.2020.

¹⁷ Relatare Eugenia Muntean, 10.12.2019.

¹⁸ Vezi Gheorghe Pavelescu, *Lucian Blaga. Evocări și interpretări*, p. 161.

¹⁹ Relatare Aurel Oană, pensionar, 10.03.2019.

²⁰ Relatare Mircea Dăncilă, inginer pensionar, 05.03.2020.

²¹ Relatare Gheorghe Ciul, profesor pensionar, 12.02.2020.

²² Vezi Gheorghe Pavelescu, *Lucian Blaga. Evocări și interpretări*, p. 161.

²³ Vezi memoriul adresat Primăriei și Consiliului Local Sebeș, la 21.04.2016, de către comunitatea Lanocrămului, sub semnătura preotului paroh Dacian Gane, precum și articolul semnat în ziarul „Unirea” de către N. I. T., „*Filozofie pe tema mutării statuii lui Lucian Blaga din Lanocrăm: în curtea bisericii sau în centrul Sebeșului*”, joi, 12.09.2019, p. 12.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.